

РЕЦЕНЗІЯ
кандидата юридичних наук, професора
Тараса СОЗАНСЬКОГО на дисертацію
Андрія НАКОНЕЧНОГО на тему
«Особливості досудового розслідування незаконного використання
з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних
пожертв або безоплатної допомоги», подану на здобуття
ступеня доктора філософії (081 Право)

Актуальність теми дослідження.

У сучасних умовах розвитку суспільства проблема ефективного використання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв та безоплатної допомоги набуває особливої соціальної значущості. Зловживання цими ресурсами, вчинене з метою отримання особистого прибутку, підриває довіру громадськості до благодійних та гуманітарних ініціатив, негативно впливає на реалізацію соціально важливих програм і може спричиняти значні економічні збитки державі та суспільству.

Кримінальне законодавство України зазнало змін у цій сфері на початку 2024 року, законодавець криміналізував незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв та безоплатної допомоги, як реакцію на численні випадки розкрадання гуманітарної допомоги в Україні в час воєнного стану.

Однак, правова регламентація таких правопорушень у Кримінальному кодексі України та інших нормативних актах виявила низку складнощів, зокрема, відсутність напрацьованих методик розслідування даної категорії правопорушень, ефективного механізму досудового розслідування, що забезпечував би своєчасне виявлення, документування та припинення фактів незаконного використання гуманітарних і благодійних ресурсів. При цьому специфіка таких кримінальних правопорушень полягає у складності збору доказів, участі численних суб'єктів (волонтерських організацій, благодійних

фондів, фізичних осіб) та необхідності координації між правоохоронними органами, фіскальними структурами і громадським сектором.

Актуальність дослідження також обумовлена тим, що міжнародна гуманітарна допомога та благодійна підтримка і надалі надходить в Україну у зв'язку з воєнними діями та соціально-економічними кризами. Випадки незаконного привласнення або розкрадання цих ресурсів все ще трапляються, саме тому виникає потреба удосконалення методів досудового розслідування, включаючи використання цифрових технологій, аналітичних інструментів та комплексних процедур перевірки.

Таким чином, наукове дослідження особливостей досудового розслідування незаконного використання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги є важливим не лише з теоретичної точки зору, а й із практичної перспективи забезпечення законності, захисту прав громадян і ефективного функціонування благодійних та гуманітарних ініціатив.

Обґрунтованість, достовірність та новизна представлених результатів дослідження. Новизна наукових положень визначається тим, що дисертація одним із перших в українській науці кримінального процесуального права та криміналістики комплексним монографічним дослідженням теоретико-правових і практичних аспектів проблематики досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

Ознайомлення з дисертацією дозволяє, насамперед, констатувати безсумнівно позитивні положення роботи. Автор визначено систему профілактичних заходів, які підлягають здійсненню з метою запобігання вчиненню та зменшення кількості випадків вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, до яких віднесено: 1)

інформування громадян через засоби масової інформації про кримінальну відповідальність за вчинення вказаного кримінального правопорушення; 2) створення Реєстру осіб, які притягалися до кримінальної відповідальності за незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги; 3) інформування громадян через засоби масової інформації про засудження осіб за ст. 201-2 КК України; 4) проведення роз'яснювальних робіт щодо дій у разі, коли стало відомо про вчинення зазначеного кримінального правопорушення.

Також належно обґрунтовано поняття незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, під яким запропоновано розуміти діяння у формі дії з умисного продажу товарів (предметів), які становлять гуманітарну допомогу, або використання благодійних пожертв, безоплатної допомоги чи укладання інших правочинів щодо розпорядження таким майном, вчинене фізичною осудною особою, яка досягла віку кримінальної відповідальності, у значному розмірі та з метою отримання прибутку.

Удосконалено структуру криміналістичної характеристики незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, в якій запропоновано виокремити такі основні елементи: предмет кримінального протиправного посягання; типові способи вчинення кримінального правопорушення; його типові сліди; особу злочинця.

Підтримки також заслуговують теоретичні підходи до структури початку кримінального провадження, в якій запропоновано виокремити такі етапи: 1) отримання суб'єктом, уповноваженим на внесення відомостей до ЄРДР інформації про обставини, які можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення; 2) перевірку отриманої інформації шляхом розумової діяльності та проведення передбачених кримінальним

процесуальним законом процесуальних дій; 3) внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР.

Наукові положення щодо перевірки доказів у ході кримінального провадження шляхом визначення кола слідчих (розшукових) дій, що проводяться задля перевірки показань під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 201-2 КК України, до яких віднесено: повторний допит учасника кримінального провадження, показання якого перевіряються, допит інших учасників кримінального провадження, одночасний допит двох і більше осіб учасників кримінального провадження, пред'явлення для впізнання, огляд, обшук;

Запропоновані дисертантом підходи до розкриття комплексу слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, що підлягають проведенню на початковому етапі досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, який визначено залежно від таких слідчих ситуацій: 1) у разі, якщо особа, яка може бути причетна до вчинення кримінального правопорушення, відома; 2) у разі, якщо відомості про особу, яка може бути причетна до вчинення кримінального правопорушення, невідомі або частково відомі; 3) у разі, якщо кримінальне провадження розпочато за фактом учинення іншого кримінального правопорушення.

Заявлені положення відображають очевидну теоретико-прикладну спрямованість, оригінальність та наукову обґрунтованість проведеного дослідження. Це вдалося забезпечити шляхом формування належних методологічної, науково-теоретичної, нормативної та емпіричної основ дисертації. Нормативні положення та теоретичні джерела були піддані ґрунтовному аналізу та оригінально інтерпретовані автором. Загалом це дало змогу Андрію НАКОНЕЧНОМУ представити самостійну наукову роботу, яка відповідає критеріям сучасних актуальних правових розробок.

Оцінка змісту дисертації, рівня виконання поставлених завдань та оволодіння методологією наукової діяльності. У цілому науковий рівень рецензованої роботи дозволяє надати виключно позитивну оцінку її змісту, визнати її завершеною науковою працею, яка характеризується єдністю змісту і свідчить про особистий внесок Андрія НАКОНЕЧНОГО в науку кримінального права. Стиль викладення матеріалу – науковий, літературний. Робота містить й інші теоретичні положення та науково обґрунтовані результати, що розкривають важливі науково-прикладні питання.

У розділі 1 Поняття незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги запропоновано поняття незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, під яким запропоновано розуміти діяння у формі дії з умисного продажу товарів (предметів), які становлять гуманітарну допомогу, або використання благодійних пожертв, безоплатної допомоги чи укладання інших правочинів щодо розпорядження таким майном, вчинене фізичною осудною особою, яка досягла віку кримінальної відповідальності, у значному розмірі та з метою отримання прибутку. Досліджено склад кримінального правопорушення, передбаченого статтею 201-2 КК України і визначено специфіку його об'єктивних і суб'єктивних ознак. Наведено авторське визначення криміналістичної характеристики незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги і досліджено її структуру. Встановлено, що до основних елементів криміналістичної характеристики кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, належать: 1) предмет злочинного посягання, який у переважній більшості випадків виражений у матеріальній формі (товари, предмети, грошові кошти, які є гуманітарною допомогою, благодійними жертвами або безоплатною допомогою), хоча може знаходити вияв у формі виконання робіт, надання послуг тощо; 2) типові способи вчинення кримінального правопорушення, що включають способи

підготовки, безпосереднього вчинення та приховування його наслідків; 3) типові сліди кримінального правопорушення, до яких належать матеріальні, ідеальні та електронно-цифрові сліди; 4) особа злочинця, характеристика якою здійснюється за відповідними соціально-демографічними і морально-психологічними властивостями, у ході встановлення яких особливу увагу доцільно присвячувати соціальним зв'язкам (зокрема, коло спілкування, здійснення підприємницької діяльності тощо) та даним про суспільно корисну діяльність особи.

У розділі 2 Організація і тактичні особливості розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

В процесі дослідження питання початку кримінального провадження було виокремлено певні його етапи, зокрема, отримання суб'єктом, уповноваженим на внесення відомостей до ЄРДР інформації про обставини, які можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення; перевірку отриманої інформації шляхом розумової діяльності та проведення передбачених кримінальним процесуальним законом процесуальних дій; внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР.

З'ясовано що досудове розслідування кримінальних проваджень за фактом незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги може проводитися в різних формах – дізнання та досудового слідства (залежно від ступеня тяжкості вчиненого діяння), що, у свою чергу, зумовлює особливості порядку його здійснення. У ході досудового розслідування зазначених кримінальних проваджень проводиться широке коло слідчих (розшукових), негласних слідчих розшукових та інших процесуальних дій, спрямованих на отримання та перевірку доказів. Значна частина цих дій спрямована на отримання документів, пов'язаних із наданням гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, її ввезенням на територію України,

відчуженням та отриманням внаслідок цього прибутку, що відіграють питому вагому у сукупності доказів на підтвердження події кримінального правопорушення, винуватості особи у його вчиненні та інших обставин.

У розділі 3 Встановлення та доказування обставин, що належать встановленню та доказуванню при розслідуванні незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

Виділено обставини, які підлягають доказуванню під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 201-2 КК України, підлягають класифікації на дві групи: 1) загальні, притаманні досудовому розслідуванню будь-якого кримінального правопорушення; 2) спеціальні, що включають обставини, притаманні розслідуванню цього виду кримінальних правопорушень. Запропоновано слідчі ситуації, які виникають у ході досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, класифікувати за критерієм часу їх виникнення на початкові та подальші.

Визначено, що процесуальна діяльність дізнавача, слідчого з досудового розслідування кримінального провадження щодо кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, повинна поєднуватися зі здійсненням ним профілактичної діяльності, яка становить ефективний механізм запобігання вчиненню цих кримінальних правопорушень у майбутньому. Вона здійснюється шляхом вжиття дізнавачем, слідчим конкретних заходів, спрямованих на усунення причин та умов вчинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв та безоплатної допомоги.

Методологічною основою дисертації є широкий спектр методів наукового пізнання. Здебільшого у роботі використано такі методи: діалектичний; системно-структурний; формально-юридичний; аналізу;

статистичний; соціолого-правовий; узагальнення. Ці та інші методи наукового пізнання використано у сукупності.

Наукове та практичне значення результатів дослідження. Представлена робота містить низку положень та висновків, які впроваджені у правозастосовну, освітню діяльність, що підтверджено відповідними актами впровадження. Наукові розробки дають змогу чіткіше виділити ознаки незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги чере призову визначення його поняття. Узагальнено специфічні особливості початку кримінальних проваджень за фактом вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України,

Практичне значення здобутих результатів полягає у можливості їх використання для виокремити і розкрити слідчих ситуації, що виникають у ході досудового розслідування зазначеного кримінального провадження, визначити особливості планування розслідування з метою встановлення обставин його вчинення, та окреслити коло версій, що підлягають висуненню

Розкрито зміст профілактичної діяльності слідчого в ході досудового розслідування та визначено систему профілактичних заходів, які підлягають здійсненню з метою запобігання вчиненню та зменшення кількості випадків вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України

Також вбачається потенціал використання результатів авторських розвідок у науково-дослідній діяльності щодо подальшого дослідження цієї проблематики.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих наукових працях. Кількість та науковий рівень підготовлених наукових праць відповідає вимогам, встановленим для оприлюднення результатів дисертацій. А саме за темою дисертації вийшло 8

наукових публікацій, із них 4 статті у наукових фахових виданнях України категорії «Б», а також четверо тезах доповідей на науково-практичних заходах.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушення академічної доброчесності. Текстових запозичень без посилань на джерела та інших порушень академічної доброчесності не виявлено.

Дискусійні положення та зауваження. Зазначаючи безперечні позитивні характеристики дослідження, слід звернути увагу на ті положення, які потребують додаткового обґрунтування та обговорення:

1. У положеннях наукової новизни «уперше» автор вказує, що ним висвітлено специфіку закінчення досудового розслідування кримінального провадження за фактом незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги і встановлено, що в більшості випадків формою його закінчення є направлення до суду обвинувального акту з підписаною сторонами угодою про визнання винуватості (с. 12 дисертації). У зв'язку з цим під час захисту дисертації хотілося б з'ясувати думку здобувача про те, чи є закінчення провадження з направленням до суду угоди про визнання винуватості особливістю саме цієї категорії проваджень.

2. Із точки зору рецензента викликає сумнів обґрунтованість поділу другого розділу дисертації на два підрозділи, перший з яких стосується особливостей початку кримінального провадження за фактом незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, а другий – особливостей його розслідування. У разі виокремлення підрозділу про початок кримінального провадження щодо кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, більш логічним було б присвятити наступний підрозділ дослідженню подальших етапів досудового розслідування такого кримінального провадження.

3. Підрозділ 3.3 дисертації автор присвячує розкриттю профілактичної діяльності слідчого при розслідуванні незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги і за результатами проведеного дослідження доходить висновку, що вона здійснюється шляхом вжиття дізнавачем, слідчим конкретних заходів, спрямованих на усунення причин та умов вчинення цього кримінального правопорушення (с. 195). Водночас, такий підхід дисертанта є спірним, оскільки діяльність слідчого не може безпосередньо спрямовуватися на усунення причин та умов вчинення кримінальних правопорушень, у тому числі й передбачених ст. 201-2 КК України.

Викладене вище є власною позицією має дискусійний характер і не впливає на загальну позитивну оцінку роботи.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам. Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що дисертаційна робота Андрія НАКОНЕЧНОГО є самостійним, оригінальним, актуальним науковим дослідженням, в якому отримано нові науково обґрунтовані результати, що мають важливе теоретичне та практичне значення та вирішують важливу наукову проблему – створення фундаментального наукового підґрунтя для належної кримінально-правової характеристики складів злочинів, що пов’язані з незаконним позбавленням волі.

За актуальністю, новизною, достовірністю та обґрунтованістю, науково-теоретичною та практичною значущістю результатів, кількістю та обсягом публікацій, оформленням дисертація відповідає вимогам, передбаченим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 (зі змінами, внесеними наказом Міністерства освіти і науки від 31.05.2019 р. № 759) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44.

Відповідно автор дисертації – Андрій НАКОНЕЧНИЙ – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 - Право.

Рецензент:

**професор кафедри кримінально-правових
дисциплін навчально наукового інституту
права та правоохоронної діяльності
Львівського державного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, професор**

Тарас СОЗАНСЬКИЙ